

Önceki sohbetimizde ünlü Kırgız romancısı Cengiz Aytmatov'la ilgili düşünce ve tespitlerimizi sizlerle paylaşmıştık. Bugün da sanatçının eserleriyle ilgili konularda söyleşmeye ve onun hepsi de çok değerli ve birbirinden güzel olan eserlerini sizlere tanıtmaya çalışacağız.

"Dil Sohbetleri" programının yapımcısı İrfan Turan'ın, Cengiz Aytmatov'la ilgili radyo programı.

Merhaba, sevgili dinleyiciler,

Önceki sohbetimizde ünlü Kırgız romancısı Cengiz Aytmatov'la ilgili düşünce ve tespitlerimizi sizlerle paylaşmıştık. Bugün da sanatçının eserleriyle ilgili konularda söyleşmeye ve onun hepsi de çok değerli ve birbirinden güzel olan eserlerini sizlere tanıtmaya çalışacağız.

Batılılar, romanı toplum hayatına tutulan bir ayna olarak görürler ve roman türünün daha çok şehir hayatını anlatmak için kullanıldığını söylerler. Batılı roman tekniğini kullanan Aytmatov ise elindeki aynayı büyük şehrin geniş, aydınlık ve temiz caddelerine; kalabalık ve dolambaçlı sokaklarına tutmuyor. O, şehrin sıkıcı, kirli, gürültülü havasından; çıkarıcı, ikiyüzlü, bencil ve kavgacı insanlarından kaçıyor. Onun eserlerinde Buz Denizi'nden Himalayalar'a, Çin duvarından Hazar'ın doğu kıyılarına kadar uzanan geniş bir coğrafyanın, trenlerin gelip gittiği, mesafelerin bu trenlerin geliş gidiş saatlerine göre hesaplandığı uçsuz bucaksız bir memleketin sıradan insanların yaşadığı köyleri kasabaları görüyor ve tanıyoruz.

Aytmatov, bu toprakları bize adım adım gezdiriyor, tanıtıyor ve bizi oralarda yaşıyor. Çünkü Aytmatov bu coğrafyayı herkesten iyi biliyor. Mevsimlerini biliyor; soğuşunu, sıcakını, güneşini, ayazını, yağmurunu, karını, dolusunu, fırtınasını, tipisini biliyor. Ağaçlarını, otlarını, meyvelerini, çiçeklerini, tohumlarını; kuşlarını, ceylanlarını, kurtlarını, ayılarını, tilkilerini, tavşanlarını, atlarını, eşeklerini biliyor. Hangi mevsimde hangi dağın eteğinde hangi rüzgârın estiğini, hangi kuşların cıvıladığını, hangi otların boy verdiğini, hangi çiçeklerin koktuğunu biliyor. Hangi hayvanın koştuğunu, hangi suların nasıl coştüğünü, hangi bayırda kimin izi, kimin mezarı olduğunu biliyor. Hangi vadinin derinliklerinde bundan yıllarca önce hangi trajik olayların yaşandığını, hangi efsanenin hangi yörede filizlendiğini çok iyi biliyor.

Aytmatov, bu coğrafyanın insanlarını da çok yakından tanıyor. Hangi dil

nerede konuşuluyor, hangi inançlar nerede yaşatılıyor; bunların hepsini ayrıntılarıyla biliyor. İnsanların neler yediğini, neler içtiğini, neler giydiğini, neler kuşandığını biliyor. Bu insanların nelerden hoşlandığını, neleri yapmaktan zevk aldığını, neleri sevdiğini, nelere kızdığını, nelerden nefret ettiğini de biliyor. O, bu insanların hangi acılarla kıvrandığını, hangi yoksulluklarla savaştığını, hangi zaafı olduğunu ve hangi yüksek fazilet ve değerlere sahip olduğunu da biliyor. Bu coğrafyada yaşayan toplumların örflerini, adetlerini, göreneklerini; yaşantılarının her anını, her dakikasını biliyor. Düşünlerini, oyunlarını, avlarını, eğlencelerini, işlerini, güçlerini, cenazelerini, askere gidenlerin uğurlanışını, dönenlerin karşılanmasını; bu anlarda söylenen şiirleri, yapılan hayır duaları da biliyor. Bu coğrafyanın insanların duygularını, düşüncelerini, özlemlerini, hınçlarını, kinlerini, düşmanlıklarını biliyor ve hissediyor. Halk arasında yaşayan ninnileri, destanları, hikâyeleri, masalları, efsaneleri, özlü sözleri biliyor. Halkın isyanlarını, tevekküllerini, boyun eğişlerini, baş kaldırışlarını, tabiatla mücadelelerini, görüyor; yaşıyor; hissediyor ve bize anlatıyor. Biz, bu coğrafyayı ve bu coğrafyanın insanını onun eserleriyle gerçek anlamda tanımaya başlıyoruz.

Onun hikâyelerinde ve romanlarındaki karakterler, idealize edilmiş tipler değildir. Bunlar, Hüseyin Rahmi'nin roman kahramanları veya Sait Faik'in hikâyelerindeki kişiler gibi hiçbir özelliği olmayan her gün yüzlercesi ile karşı karşıya gelme ihtimalimiz olan sıradan ve sıcakkanlı insanlardır. Zaten onun eserlerinde kişi sayısı pek fazla değildir. Bütün hikâye ve romanlarında sınırlı sayıda kahraman vardır. Fakat zaman ve mekân unsurları söz konusu olunca çok farklı bir durum ortaya çıkar.

Sanatçı eserlerinde zamanı ve mekânı olabildiğince genişletir.

Cömertleşir ve düşüncesini, hayal gücünü özgür bırakır. Zamanı genç bir tay gibi geçmişe ve geleceğe doğru koştururken mekânı da engin bir perde gibi sonsuzluğa doğru açar. Dar ve kapalı mekânlar yerine sınırsız ve ufuksuz çevre ve mekânlar çizer. Cihangir atalarının gözüyle dünyaya bakar. Bozkır insanının ufuk tanımayan hürriyet arzusu onun bu anlatım tarzında ifadesini bulmaktadır.

O'nun eserlerinde insanlar arası bir çatışma hemen hemen yok gibidir.

Bunun aksine dayanışma, fedakârlık, adil paylaşım ve yardımlaşma duyguları her zaman ön plana çıkarılır. Aile bağları güçlendirilmeye çalışılır. İnsanları birbirine bağlayan değerler yüceltilir. İnsanların robotlaştırılmaya çalışıldığı bir siyasi düzende bile her insanın duygu ve düşüncelerinin olabileceği, hayal ve özlemlerinin bulunabileceği; vicdan,

acıma, namus ve vefa duygularına sahip olabileceği asla unutulmaz. Kırgız bozkırları üzerinde adeta bir İsa nefesi gibi dolaşıp milletin ruhunu diri tutmaya ve gelecek çağlara götürmeye gayret eden Aytmatov, kendi insanını anlatırken realist üslubuna tatlı bir romantizm havası katmayı ihmal etmemiş; sesine yüreğindeki bütün sevgileri yükleyerek bir öğretmenin ders veren üslubuyla ve edasıyla konuşmuş. Ayrıntıları ihmal etmemiş, ancak bunları verirken de çok ölçülü davranmış olayların akışını bozmamış ve gerilimi düşürmemiş. Konuşurken modern bir hikâye anlatıcısının, zaman zaman da eski bir Manasçının tarzını kullanmış. Sesini yükseltmiş; kelimelerin ahenginden, cümlelerin vurgusundan ustaca yararlanmış; bu anlatın tarzıyla da orijinal bir üslup yaratmış. Taklit edilmesi çok zor ve hoş giden bir tarz oluşturmuş.

Son olarak eserlerinde hangi konuları nasıl ele aldığına bakalım: Aytmatov, her şeyden önce çok usta bir sentezcidir. “Gün Uzar Yüz Yıl Olur” romanında, birkaç gün içerisinde yaşanan bir olayı anlatırken bin yıl öncesiyile bu günü; bu günle de yüz yıl sonrasını içine alan mükemmel bir zaman sentezini gerçekleştiriyor. Romanı okuyan bir insan, zamanın gerçek değerini hissediyor. Böylece, yaşadığımız zamanın bizi bir bütün olarak kuşattığını ve geçmiş, hal, gelecek diye parçalara ayıramayacağını iyi anlayabiliyoruz.

“Toprak Ana” romanı, insanla toprak arasındaki hamur birlikteliğini anlatıyor. Mistik manasıyla insan-toprak benzerliğinin farkına varıyor ve bu iki ezeli dost arasındaki gizli ve açık anlaşmaları bu eserden öğreniyoruz.

“Elveda Gülsarı”da insanla hayvan arasındaki dostluk ve yakınlığı; Kıyamet’teyse insanla hayvan arasındaki düşmanlık ve çatışmayı çocuk sevgisiyle iç içe bazen dehşetle, bazen hayranlıkla dolu olarak takip ediyoruz. Özellikle “Gülsarı”daki Tanabay ve Gülsarı ikilisi asırlardan beri süregelen bir dostluğun sanki son temsilcileriymiş gibi, bizlere sadakati ve vefayı hatırlatıyorlar.

“Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek” adlı hikâye ise başlı başına bir şaheser ve benim hayatımda okuduğum en etkileyici hikâye. Bu hikâye, bir baskı rejiminde sanatçının bazı sembollerle realiteyi anlatmaya çalışmasının çok başarılı bir örneği. Hikâyede mitoloji ile yaşanan an, masalla realite, denizle kara, hayalle gerçek öylesine mükemmel kaynaştırılıyor ki, doyumsuz bir eser ve soluk almadan okumak ihtiyacı duyulan bir hikâye ortaya çıkıyor.

Süremizin çoktan sonuna geldiğimiz için diğer eserlerinden

bahsedemeyeceğiz. Doğu'nun en güzel aşk hikâyesi olan "Cemile"yi, çevre sorunlarını ele alan bilimkurgu türündeki "Kassandra Damgası"nı, "İlköğretmen"i, "Cengizhan'a Küsen Bulut"u ve diğerlerini artık anlatamayacağım.

Dünyanın en çok okunan üç sanatçısından biri olan sevgili Aytmatov'u mutlaka okuyunuz! Onun yarattığı güzellikleri tanıyınız ve seviniz! Okuduysanız bile tekrar okuyunuz! Böylece, daha önce farkına varamadığınız yeni güzelliklerle tanışacaksınız.

Şimdi siz, "Cemile" hikâyesindeki resim yapmaya meraklı ve yengesine âşık olan küçük çocuğun kim olduğunu iyi biliyorsunuz.

Şimdi siz, "Beyaz Gemi" romanındaki, taşları sevdiği hayvanların isimleriyle çağırın ve her gün saatlerce Issık Göle bakarak babasının dönmesini bekleyen hasret dolu küçük yavrunun kim olduğunu iyi biliyorsunuz.

Şimdi siz , "Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek" hikâyesindeki, amcasının ve dedesinin hayatlarını feda ederek yaşattıkları küçüğün de kim olduğunu çok iyi biliyorsunuz.

Türk Dünyasının en büyük romancısına sağlıklı ve uzun bir ömür diliyorum. Görüşünceye kadar esen kalınız!